

RECENZE

Matejka Ján – Bárta Jan – Havel Bohumil – Malíř Jan – Kramář Květoslav – Hálová Miloslava. Zákon o veřejných výzkumných institucích. Komentář. Wolters Kluwer, 2021, 453 s.

Nakladatelství Wolters Kluwer vydalo na přelomu léta a podzimu 2021 publikaci, která by neměla ujít z mnoha důvodů pozornosti odborné veřejnosti. Jde o komentář k zákonu č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích. Tento zákon sice není nový (nabyl ve své původní podobě účinnosti již v září 2005), ale v průběhu následujících 15 let doznal řadu podstatných změn, stejně jako český právní řád a vůbec celá společnost, která vlastně neustále prochází kontinuální proměnou.

Při výběru autorů komentáře bylo postupováno velmi uvážlivě. Autorský kolektiv byl sestaven vyváženě tak, aby se v něm mohly setkávat a tříbit názory odborníků působících dlouhodobě nejen ve výkonných a akademických pozicích veřejných výzkumných institucí, ale i mimo tuto oblast: ve státní správě, legislativě, advokacii apod. Znalost prostředí (zevnitř i z vnějšku) pak přispívá ke hledání a nacházení rozumných náhledů na řešení některých sporných otázek, se kterými se aktuálně právní praxe potýká.

Komentáře autorů k jednotlivým ustanovením nezdídko podporují převládající názorový proud, jindy přináší zcela nový pohled (např. v pasážích, které věnují pozornost postavení členů volených orgánů v. v. i.). Autoři mnohdy upozorňují na nedokonalosti zákonné úpravy a navrhuji *de lege ferenda* její případné úpravy (např. při vymezení účelu, respektive činnosti a hospodaření v. v. i.). Mimo to podrobují kritické analýze současný stav poznání a upozorňují na posuny v právní úpravě, což by mohlo/mělo vést k přehodnocení některých dosud v odborné veřejnosti panujících závěrů. Tam, kde to autoři považují za vhodné a prospěšné, využívají na podporu svých závěrů mj. i názorů zahraniční právní doktríny.

Recenzovaná publikace je přehledně rozčleněna (mimo úvodní slova spoluautorů a předsedkyně AV ČR, prolegomena pro práci s komentářem a další náležitosti spíše technického rázu) do 10 částí, které vhodně kopírují systematiku komentovaného zákona. Ač počet ustanovení zákona o veřejných výzkumných institucích není nijak vysoký (čítá cca 40 paragrafů), komentáře jsou velmi obsáhlé a fundované. U úvodních ustanovení je patrné, že jejich autoři mapují fungování výzkumných institucí od jejich prvopočátku (tj. nejen od jejich transformace do aktuální právní formy v. v. i.).

Na celém komentáři je proto třeba zdůraznit (a ocenit) jeho *holistický přístup*. Autoři reflektují fakt, že „*vše souvisí se vším*“, že zákon o veřejných výzkumných institucích je „pouze“ dílčí zvláštní součástí (*lex specialis*) právního řádu jako celku. Při výkladu (komentování) jednotlivých ustanovení je patrné na jedné straně vnímání specifik postavení a fungování veřejně výzkumných institucí, na straně druhé však i vědomí o vzájemné provázanosti s jinými právními předpisy z oblasti práva veřejného i soukromého, a to vše (pokud je to možné s ohledem na zákonnou dikci) v duchu principu jednotnosti a bezrozpornosti právního řádu.

Snad proto je zvláštní pozornost věnována mj. i použitelnosti občanského zákoníku (jeho obecné úpravy o právnických osobách) na právní poměry právnických osob veřejného práva (tedy i veřejných výzkumných institucí). Jeho aplikace přichází v úvahu, slučuje-li se to s *právní povahou těchto osob*, což má pro veřejné výzkumné instituce řadu významných dopadů a implikací.

Ačkoli zákonodárce v § 159 občanského zákoníku formuluje objektivizovaný standard péče řádného hospodáře, právě ona výše zmiňovaná „povaha“ v. v. i. tento standard dotváří a částečně modifikuje. Rozsah úvah nad fiduciárními povinnostmi spojenými s výkonem funkcí členů volených, jmenovaných či jinak ustavených orgánů v. v. i. je skutečně značný. Ocenit lze snahu autorů neomezit se pouze na konstatování, že člen orgánu v. v. i. musí svou funkci vykonávat s nezbytnou loajalitou a potřebnými znalostmi a pečlivostí, ale definovat a vyargumentovat skutečný obsah těchto povinností: zvlášť pro ředitele, členy rady a dozorčí rady dané instituce.

Mimo pozornost autorů nezůstala ani problematika následků při porušení standardu péče řádného hospodáře, o které je pojednáno velmi podrobně. Také proto je komentář vhodným zdrojem poznání pro všechny, kdo se rozhodnou funkci v některé z veřejných výzkumných institucí přijmout.

Pro postavení veřejných výzkumných institucí mají – mimo rámec stanovený zákonem – zcela zásadní význam pravidla stanovená zřizovatelem ve zřizovací listině. Ta často jdou nad rámec náležitostí upravených v § 15, kde je upraven demonstrativní výčet těchto kompetencí. Je otázkou, zda a pokud ano, do jaké míry může zřizovatel dotvořit právní rámec pro fungování dané instituce, včetně určitých specifík, která souvisejí se zvoleným předmětem činnosti a oblastí výzkumu, na kterou je zaměřen? S ohledem na fakt, že se pohybujeme v oblasti práva veřejného, jsou tyto možnosti spíše omezené. Postavení zřizovatele je i tak za trvání existence v. v. i. poměrně silné: je nadán nejen kompetencemi stanovenými v § 15 zákona o v. v. i., ale též dalšími, které jsou zřizovateli stanoveny jinými předpisy (a v jejich mezích).

V komentáři věnovaném hospodaření veřejných výzkumných institucí se projevuje jejich majetková provázanost s jejich zřizovatelem. Zákon stanoví, že v. v. i. je povinna využívat svůj majetek především k realizaci hlavní, tj. vědecko-výzkumné činnosti; za podmínek v zákoně stanovených může v. v. i. vykonávat i „další činnosti“ a „jinou činnost“. Nejasnosti ve vymezení těchto pojmů jsou podrobeny kritické analýze a dány do souvislosti s jinými veřejnoprávními předpisy (vyhláška k zákonu o účetnictví č. 504/2002 Sb.). Ke škodě věci není z komentáře patrné navázání na vymezení těchto pojmů v občanském zákoníku (§ 144) a právnické osoby ustavované za nevýdělečným účelem tam upravené, u kterých se řeší obdobné problémy (např. rozlišování mezi hlavní a vedlejší činností). Zároveň nenacházím v komentáři jasné hranice mezi pojmy „podnikání“ a „hospodářská“ či „ekonomická činnost“, které nepovažuji v žádném případě za synonyma. Příkladem ekonomické/hospodářské činnosti, která není podnikáním, neboť nenaplnuje materiální definici podnikatele (§ 420 odst. 1 občanského zákoníku), je správa (vlastního nebo svěřeného) majetku. I takovou činnost v. v. i. bezpochyby vykonávají a bylo by zajímavou otázkou, v rámci které z „činností“ ji vykonávají.

Nejen internet, ale i knižní trh, je v poslední době zaplaven množstvím informací (a publikací), ve kterých lze nalézt řadu rozličných (někdy více, jindy spíše méně) vyargumentovaných a často protichůdných názorů, ve kterých se lze často jen stěží orientovat. Proto je vždy osvěžující (na straně jedné) a též uklidňující (na straně druhé), pokud lze narazit na kvalitní publikaci, jakou je recenzovaný komentář k zákonu o v. v. i.

Závěrem si proto dovolím shrnout, že recenzovanou publikaci považuji za zdařilé dílo, ve kterém jeho autorský kolektiv fundovaně zpracoval nelehkou materii k poměrně specifickému tématu, kterou problematika postavení veřejných výzkumných institucí bezpochyby je. Komentář poskytuje čtenáři zajímavý a praktický „vhled do světa“ jejich fungování a snaží se hledat odpovědi i na dosud opomíjené související otázky.

V současné době existuje v České republice na osmdesát veřejných výzkumných institucí, z nichž většinu tvoří vědecká pracoviště Akademie věd ČR. I když jsou co do oborů a sfér výzkumů velmi různorodé, je to – mimo jejich zřizovatele – i jejich právní forma a systém fungování, co je spojuje. I proto lze považovat za vhodné, že je komentář psán (i pro neprávnický) srozumitelnou formou a že je přehledně rozčleněn do jednotlivých částí. Vše je pečlivě utříděno a zasazeno do širších souvislostí právní úpravy postavení výzkumných institucí v českém právním prostředí.

S ohledem na výše uvedené mám za to, že komentář bude jistě užitečný členům orgánů veřejných výzkumných institucí a jejich zaměstnancům, ale i pracovníkům veřejné správy (zejména zřizovatelům těchto institucí, poskytovatelům veřejné podpory vědy, výzkumu a inovací, daňové správě atd.). Lze mít za to, že přispěje ke zvýšení kvality správy vnitřních věcí jednotlivých institucí, při současném uvědomění si vlastní odpovědnosti související s výkonem funkcí členů volených orgánů v. v. i., jakož i následků porušení povinností s takovými pozicemi spjatými.

Své čtenáře si bezpochyby najde i mezi advokáty, daňovými poradci, auditory a účetními, kteří v. v. i. poskytují související odborné služby. V neposlední řadě by se mohl hodit i akademikům a studentům podílejícím se na řešení projektů napříč výzkumnými obory, kteří si jeho přečtením mohou rozšířit své znalosti o „nové obzory“.

Kateřina Ronovská*

---

* Prof. JUDr. Kateřina Ronovská, Ph.D. Katedra občanského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: katerina.ronovska@law.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1936-3077>.